

ПАНАСЮК Валентин Анатолійович,
викладач відокремленого структурного
підрозділу Київського транспортно-
економічного фахового коледжу
Національного транспортного
університету, кандидат політичних
наук;

ТЮПИШЕВА Вікторія Юріївна,
студент відокремленого структурного
підрозділу Київського транспортно-
економічного фахового коледжу
Національного транспортного
університету

УКРАЇНЬСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО- ВИЗВОЛЬНОЇ ВІЙНИ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Термін «ідентичність» має латинське походження, що означає ототожнення. У вітчизняній науці ідентичність слід розуміти як «форму самосвідомості людини, що характеризується її індивідуальним самосприйняттям, чіткою визначеністю цінностей, духовних потреб і пріоритетів, ототожненням себе із певною соціально-історичною і культурною спільністю та свідчить про високий рівень розвитку особистості. Ідентичність конкретної особи, як правило, є множинною, синтезуючою багато вимірів самоусвідомлення» [див.: 1, с. 48].

Дослідженням цієї проблеми займалися: О. Андрущенко, О. Дзьобань, І. Крупеня, Є. Мурза, С. Тицький та ін. [1; 2; 3].

У середині XVII ст. в українських землях під владою Речі Посполитої вибухнуло повстання, що швидко переросло в національно-визвольну війну. Війна зумовила докорінні зміни в суспільстві й увійшла в історію під назвою українська революція.

Революцію зумовили два головних чинники: слабка централізована влада в Речі Посполитій і наявність нової суспільно-політичної верстви в Україні – козацтва.

Причинами революції було національно-релігійне гноблення українців. Проявами цього стали такі явища: систематичне релігійне приниження українського народу; заборона писати рідною мовою; збільшення податків для православного населення; посилення кріпацтва у багатогалузевих господарствах польської панівної верстви, що отримали назву фільварки; заборона брати участь у політичному житті; «Ординація Війська Запорозького» 1638 року, що суттєво обмежила права козацтва.

У результаті на момент повстання – 1648 року всі соціальні прошарки українського народу були невдоволені своїм становищем і готові були

боротись не просто за свої права, а за саме право існувати на землі [3, с. 83–89].

Ми не можемо стверджувати, що учасники революції чітко ідентифікували себе як український етнос чи націю. Терміни «етнос» і «нація» існували, але в сучасному розумінні їх не застосовували. Під «етносом» розумілася етноконфесійна спільнота. За влучним зауваженням І. Крупені та Є. Мурзи: «Поняття «нація» у тогочасному розумінні здебільшого включало соціально-політичний зміст, а не етнічний, хоча останній явно був присутній» [2, с. 98].

Терміни Україна, українці існували ще з XII ст., а саме в Іпатіївському літописі від 1187 року, але поряд з ними активно використовувались слова русин, а землі, де проживали українці, іменувалися як землі Русі, або руська земля, руське князівство, що, звичайно, не мало нічого спільного з сучасною Росією, а було похідне від слова Русин.

Інша назва українських земель – Рутенія, а також – Роксоланія. Доказом цього є ім'я відомої дружини Османського султана Сулеймана Пишного – дівчини, захопленої в українських землях. Не дивно, що саме під іменем Роксолана вона увійшла в історію.

За такого плюралізму термінів в ідентифікації українців складається враження, що взагалі не існувало консолідуючого чинника, що об'єднував наших предків і дозволяв їм вважати себе окремим народом, але це не так. Головним стрижнем ідентифікації у XVII ст. була віра.

Не можна стверджувати, що не існувало поняття етносу, але його ідентифікаційне значення було нівельоване до такого ступеня, що до уваги тогочасним суспільством не бралось. Це не дивно, адже національні держави в сучасному розумінні тоді ще не існували. Це був період імперій, релігійної ментальності, що об'єднували в собі людей різної етнічної приналежності та являли собою конгломерат різних народів.

Ідеологічною основою держав того часу та народів, що їх населяли, була релігія. Сам світогляд тогочасної людини був глибоко релігійним. Дотримання традицій віри було святим. Тому релігія об'єднувала, спонукала до боротьби, захисту, практично стирала національні бар'єри, і головне – показувала хто свій, а хто чужий. Прикладом цього є українське козацтво. В середовищі козацтва були представники різних етносів – найбільше було звичайно українців. Проте ми знаємо, що серед них були поляки, турки, кримські татари та навіть євреї, яких козаки піддавали сильному гонінню. Дискримінації за етнічним чи національним чинником не існувало. Існувала релігійна дискримінація.

Наприклад, для вступу в козацтво на Запорізькій Січі існувало неписане, але суворе правило – козаком могла стати людина виключно православного віросповідання. Інакше – ніяк. Цікавим є той факт, що не обов'язково було родитись в православній сім'ї. Можна було прийти на Запорізьку Січ, зізнатися в тому, що сповідуєш, наприклад, іудаїзм і попросити православного священника охрестити в православну віру. Козаки-вихрести з легкістю

приймалися до козацтва. Такий козак не вважався чужинцем. З іншого боку відмова від православ'я і перехід, наприклад, в католицьку чи мусульманську віру означав цілковитий духовний розрив зі своїми колишніми товаришами по православній вірі. Підкреслимо, що такий засіб ідентифікації був загальноприйнятним для всіх, а не чимось винятковим лише для українців.

Ще одним засобом самоідентифікації була приналежність до певного стану. Наприклад, пануюча верхівка – дворяни Франції, Англії, Речі Посполитої та інших християнських країн відчували між собою тісніший зв'язок, ніж з власним народом.

Аристократія укладала між собою шлюби. Вважала, що вступати в шлюби з представниками інших станів є приниженням. Аналогічним шляхом пішла і козацька верхівка. Полковники і сотники Війська Запорозького – української держави прагнули укласти шлюби між собою із знаттю Речі Посполитої чи російським дворянством. Представники королівських династій з легкістю могли претендувати на престол інших держав не звертаючи жодної уваги на етнічне походження. Відомо, що російські імператори вільно спілкувалися німецькою мовою маючи німецьке коріння, натомість погано знали російську мову. Навіть у побуті цар і його оточення сприймали російську мову як мову «мужицьку», тобто грубу мову темних мас.

Шляхетно було розмовляти німецькою або французькою мовами. Правлячі верхи українського народу в роки революційної боротьби створили власну державу – офіційна назва – Військо Запорозьке. Неофіційна і більш поширена назва – Гетьманщина.

До рідної мови ставилися з повагою. Для українців мова була важливим засобом ідентифікації. Правлячі верхи із козацького середовища часто були із низів і відчували не лише релігійну, а й мовну тісну спорідненість зі своїм народом та вважали своїм обов'язком захищати не лише віру, а й рідну мову спілкування, що позитивно впливало на збереження та відтворення українського народу. Фактично вона була державною мовою спілкування. Водночас вони не відставали від загальноприйнятих правил того часу і поглиблено вчили самі і своїх дітей латини, французької мови, польської, а також татарської і турецької [2, с. 91–98].

Завдяки ідентифікації через віру, мову та спільну територію проживання наші предки піднялись на боротьбу, створили власну державу, збереглися як народ та етнос і передали свою культуру наступним поколінням для подальшого відтворення та життя, в боротьбі трансформувалися через покоління, у повноцінну націю з власною соборною та незалежною державою під назвою Україна, що бореться за своє існування у XXI ст. проти агресора, який століттями нищив її народ.

Список використаних джерел

1. Дзьобань О., Андрущенко О. Самоідентифікація особистості в сучасному інформаційному просторі: до концептуалізації смислу. *Інформація і право*. № 2 (53). 2025. С. 44–55.

2. Крупеня І., Мурза Є. «Nazione Ruthena, Nazione Cosacca»: образ українців в Італії 16–17 ст. *Консенсус*. № 2. 2025. С. 89–100.

3. Тицький С. Українська революція середини XVII століття: причини, характер і рушійні сили (проблеми української історіографії). *Україна в європейській та світовій історії: сучасний науковий і освітній дискурс*. XIV Всеукраїнські драгоманівські читання молодих істориків : збірник матеріалів. Київ : Вид-во УДУ імені Михайла Драгоманова, 2025. С. 82–91.

ПАРХОМЕНКО Наталія Миколаївна,
завідувач відділу теорії держави і права
Інституту держави і права імені
В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

ПРАВОВА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК РЕГУЛЯТИВНИЙ ФЕНОМЕН: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Складність суспільних відносин та нелінійність їх розвитку, з одного боку, та екзистенційна потреба будь-якого суспільства або держави у забезпеченні прогресивного розвитку, зумовлює необхідність різного роду механізмів, інструментів та засобів впливу на поведінку суб'єктів. Це, в свою чергу, вимагає постійної уваги як з боку юридичної практики, так і фундаментальної науки щодо сутності та змісту таких засобів, серед яких неабияку роль відіграє правова ідентичність.

Правова ідентичність повинна бути об'єктом постійного наукового пізнання, особливо в умовах транзитивності українського суспільства, складних соціально-політичних умов, зумовлених повномасштабною збройною агресією проти нашої держави, а також: концептуальними змінами правової парадигми в умовах якої функціонує суб'єкт; рівнем правової культури, яка існує у суспільстві; здатністю власне суб'єкта сприймати ті чи інші глибинні правові явища, що прямо корелюється із рівнем правосвідомості, громадянської відповідальності та рівня його включення у життя соціуму [1, с. 216].

Наразі в юридичній науці ця проблематика залишається малодослідженою, що зумовлює активізацію наукових пошуків щодо всебічної характеристики правової ідентичності як категорії права та феномену, який здатен здійснювати регулювальний вплив на суспільні відносини. І в даному випадку першочергово варто звернутися до соціології, де ця категорія знайшла ґрунтовне дослідження. Зокрема, в соціальному контексті